

Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького
Scientific Messenger of Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies

doi:10.15421/nvlvet8202

ISSN 2518–7554 print
ISSN 2518–1327 online

<http://nvlvet.com.ua/>

УДК 619:637.513.1 „18-19” (477-25)

Внесок київських ветеринарних лікарів другої половини XIX – початку XX ст. у світову науку і практику

М.М. Стегней
anatomiamm@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природокористування України,
вул. Героїв Оборони, 15, м. Київ, 03041, Україна

Проведено наукові дослідження щодо діяльності ветеринарних лікарів Києва другої половини XIX – початку XX ст. Встановлено, що ветеринарно-санітарній організації Київської губернії до кінця XIX ст. зовсім не приділялося уваги. Про це свідчить незначна кількість ветеринарного персоналу в губернії. Невелика кількість ветеринарних фахівців у губернії до 1882 року не могла організувати ветеринарно-санітарну діяльність на належному рівні. Їхня діяльність мала суто організаційний характер. У цей період у м. Києві діяла Санітарна комісія, до складу якої входили медичні лікарі й не було жодного ветеринарного лікаря. Лише в 1885 році до складу комісії було введено ветеринарного лікаря В.К. Пономарьова (з 1886 р.). Після звільнення В.К. Пономарьова цю посаду обіймав П.М. Геневський, який раніше працював старшим ветеринарним лікарем скотобоєнь.

З відкриттям міських скотобоєнь ветеринарно-санітарна діяльність цим не обмежилася і ветеринарний лікар у складі Санітарної комісії проводив розтин трупів тварин, що загинули від інфекційних захворювань; вживав заходів у разі виникнення епізоотій; лікував міських пожежних коней; наглядав за діяльністю підрядчика з прибирання загинув тварин і відлову бродячих собак; наглядав за молочною худобою, торгівлею кінями на кінських і ярмаркових площах, а також за водопоем і міськими пасовищами. При створенні Київських міських скотобоєнь ставилося завдання забезпечення людей доброякісним м'ясом і, крім того, запобігання забрудненню води, ґрунту і повітря забійними відходами.

Для з'ясування питань ветеринарно-санітарної справи на міських скотобойнях у 1899 році виділено спеціальну підкомісію, головою якої обраний член Санітарної комісії А.К. Столпчевський. Підкомісією ставилося завдання розробити інструкцію для ветеринарних лікарів, що відповідали за ветеринарно-санітарний стан на Київських міських скотобойнях, який проводила Санітарна комісія. Лише у 1899 року розмежовується нагляд суто ветеринарний від нагляду санітарного.

Ключові слова: Київ, ветеринарно-санітарна діяльність, ветеринарний лікар, скотобойня.

Вклад киевских ветеринарных врачей конца XIX – начала XX в мировую науку и практику

Н.Н. Стегней
anatomiamm@ukr.net

Національний університет біоресурсів і природопользовання України,
вул. Героев Оборони, 15, Киев, 03041, Украина

Проведены научные исследования о деятельности ветеринарных врачей Киева второй половины XIX – начала XX в. Установлено, что ветеринарно-санитарной организации Киевской губернии к концу XIX в. совсем не уделялось внимания. Об этом свидетельствует незначительное количество ветеринарного персонала в губернии. Небольшое количество ветеринарных специалистов в губернии к 1882 году не могли организовать ветеринарно-санитарную деятельность на должном уровне. Их деятельность имела строго организационный характер. В этот период в г. Киеве действовала Санитарная комиссия, в состав которой входили медицинские врачи и не было ни одного ветеринарного врача. Только в 1885 году в

Citation:

Stegney, M. (2017). Contribution of kyiv veterinary doctors to the world's science and practice at the end of XIX – beginning of XX centuries. *Scientific Messenger LNUVMB*, 19(82), 8–11.

состав комиссии было введено ветеринарного врача В.К. Пономарева (с 1886 г.). После освобождения В.К. Пономарева эту должность занимал П.Н. Генеvский, который ранее работал старшим ветеринарным врачом скотобоен.

С открытием городских скотобоен ветеринарно-санитарная деятельность этим не ограничилась и ветеринарный врач в составе Санитарной комиссии, проводивший вскрытие трупов животных, погибших от инфекционных заболеваний; принимал меры в случае возникновения эпизоотий; лечил городских пожарных лошадей; наблюдал за деятельностью подрядчика по уборке погибших животных и отлова у бродячих собак; наблюдал за молочным скотом, торговлей лошадьми на лошадиных и ярмарочных площадях, а также за водопоем и городскими пастбищами. При создании Киевских городских скотобоен ставилась задача обеспечения людей доброкачественным мясом и, кроме того, предотвращения загрязнения воды, почвы и воздуха забойными отходами.

Для выяснения вопросов ветеринарно-санитарного дела на городских скотобойнях в 1899 году выделено специальную подкомиссию, председателем которой избран член Санитарной комиссии А.К. Столпчевский. Подкомиссией ставилась задача разработать инструкцию для ветеринарных врачей, отвечающих за ветеринарно-санитарное состояние на Киевских городских скотобойнях, которое проводила Санитарная комиссия. Только в 1899 году разграничивается надзор сугубо ветеринарный от надзора санитарного.

Ключевые слова: Киев, ветеринарно-санитарная деятельность, ветеринарный врач, скотобойня.

Contribution of kyiv veterinary doctors to the world's science and practice at the end of XIX – beginning of XX centuries

M. Stegney
anatomiamm@ukr.net

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine,
Heroyiv Oborony Str., 15, Kyiv, 03041, Ukraine

Scientific researches on the activity of veterinary doctors of Kyiv in the second half of the nineteenth and early twentieth centuries were conducted. It was established that no attention was paid to the veterinary and sanitary organization of the Kyiv province until the end of the nineteenth century. It was confirmed by a small number of veterinary staff in the province. A small number of veterinarians in the province until 1882 could not organize veterinary and sanitary activities at the proper level. Their activities were of a purely organizational nature. During that period, the Sanitary Commission, which included medical doctors, but none veterinarian, operated in Kyiv. Only in 1885 the veterinary doctor V.K. Ponomariov was introduced into the commission (from 1886). After the liberation of V.K. Ponomariov, that post was occupied by P.M. Genevsky, who previously worked as a senior veterinarian of slaughterhouses.

With the opening of urban slaughterhouses, veterinary and sanitary activities were not limited to that work, and the veterinary doctor, as a member of the Sanitary Commission, conducted an autopsy of animals, which died from infectious diseases; took measures in case of epizootics; treated urban fire horses; supervised the activities of the contractor for the disposal of dead animals and the catching of stray dogs; oversaw dairy cattle, horse's trade on fair grounds, as well as watering place and urban pastures. After creating the Kyiv city slaughterhouses, the task was to provide people with benign meat and, moreover, to prevent the pollution of water, soil and air by slaughter waste.

In order to clarify the issues of veterinary and sanitary affairs in urban slaughterhouses in 1899, a special subcommittee was appointed, headed by a member of the Sanitary Commission A.K. Stolpchevsky. The subcommittee was tasked with developing an instruction for veterinarians responsible for the veterinary and sanitary condition of the Kyiv city slaughterhouses, which was conducted by the Sanitary Commission. Only in 1899 a distinction was made between purely veterinary supervision and sanitary supervision.

Key words: Kyiv, veterinary and sanitary activities, veterinary doctor, slaughterhouse.

Вступ

Впродовж століть можна прослідкувати розвиток лікувальної справи на теренах Київщини і визначити внесок ветеринарних лікарів, особливо м. Києва, у світову науку і практику. Особливої уваги заслуговує діяльність ветеринарних лікарів Києва кінця XIX – початку XX ст., які на основі аналізу діяльності скотобоень зарубіжних країн та на власному досвіді зробили значний вклад у розвиток забійної і ветеринарно-санітарної справи України. Саме в м. Києві у 1888 р. відкриті перші міські скотобойні, які регламентували правила забою, обробки, зберігання туш і продуктів забою.

Мета роботи. Проаналізувати роботи ветеринарних лікарів Києва і показати їх внесок у світову науку і практику.

Матеріал і методи досліджень

При проведенні досліджень використано хронологічний, системний та аналітичний методи. Використаний матеріал Державного архіву м. Києва, архівні справи кафедри анатомії та гістології тварин ім. акад. В.Г. Касьяненка Національного університету біоресурсів і природокористування України та видання періодичної преси.

Результати та їх обговорення

У другій половині XIX – початку XX ст. в м. Києві діяла Санітарна комісія, до складу якої входили медичні лікарі і не було жодного ветеринарного лікаря. Лише у 1885 р. Київський губернатор запропонував ввести до складу Санітарної комісії ветеринарного лікаря. Першим ветеринарним лікарем призначено

В.К. Пономарьова (з 1886 р.). Із введенням цієї посади Санітарна комісія міста не визначала сферу діяльності ветеринарного лікаря. Після звільнення В.К. Пономарьова на цю посаду призначено П.М. Генецького, який раніше працював старшим ветеринарним лікарем скотобоєнь. Він зазначав: «Я вважаю излишним говорить здесь о ветеринарно-санитарном значении общественных скотобоен для населения: тысячи ежегодно уничтожаемых больных органов и туш, поступающих раньше в продажу и по неведению употребляющихся в пищу красноречиво доказывают пользу этого учреждения, оберегающего здоровье местных жителей» (Slesarevskiy, 1895; Otchet Kiyevskogo veterinarnogo vracha po 1893 g). З відкриттям міських боєнь ветеринарно-санітарна діяльність цим не обмежилася і ветеринарний лікар, який був у складі Санітарної комісії, проводив розтин трупів тварин, що загинули від інфекційних захворювань, вживав заходів у разі виникнення епізоотій, лікував міських пожежних коней, наглядав за діяльністю підрядчика з прибирання загинув тварин і відлову бродячих собак, наглядав за молочною худобою, торгівлею кінями на кінських і ярмаркових площах, а також за водопоем і міськими пасовищами.

До 1888 р. у м. Києві функціонувало 17 невеликих приватних боєнь, розкиданих по всьому місту, що перебували в антисанітарному стані. Бойні розміщувалися при дворах і брудних коморах, де примітивно забивали худобу та не надавали значення ветеринарному огляду. Боротися з антисанітарними умовами боєнь ветеринарній службі було важко. Ці бойні викликали велике незадоволення у міського населення, і Київська міська дума вирішила закрити існуючі бойні та відкрити міські скотобойні, тобто сформувавши регламентований заклад, який дотримувався б високогуманних завдань, відповідальність за виконання яких покладалася на ветеринарних лікарів. Так, 20 жовтня 1888 р. вийшла обов'язкова постанова про міські скотобойні і користування ними. Київські міські скотобойні відкрито 17 грудня 1888 р., на вул. В. Васильківській, 137 (Dubrova, 1911). Стопакевич К.Є. у статті «Пятилетие (1887–1894) Киевских общественных боен в ветеринарно-санитарном отношении» зазначав, що «... городские бойни есть ветеринарно-санитарное учреждение, которое должно служить гарантией доброкачественности и безвредности потребляемого в пищу мяса и мясных продуктов, быть оплотом против занесения эпизоотий и являться регулятором мясной торговли в городе» (Stopakevich, 1894).

У Києві ветеринарний персонал боєнь підпорядковувався управляючому бойнями (не спеціалісту) чи голові Санітарної комісії (медичному лікарю). Ветеринарні лікарі боєнь не входили до складу Санітарної комісії чи управи. Майже усі засідання боєнських комісій проходили без участі ветеринарів. На скотобойнях ступінь доброякості м'яса і вік тварини визначалися не колегією боєнських ветеринарних лікарів, а наглядачем за діяльністю боєнь, який вирішував ветеринарні питання, не маючи на це юридичного права. Відповідно до цього, боєнські ветеринарні лікарі не виконували своїх професійних обов'язків. Київські

міські скотобойні з моменту їх відкриття підпорядковувалися Громадському управлінню міста. Для покращення ветеринарної справи на Київських скотобойнях ветеринарні лікарі виступали за підпорядкування боєнь Міністерству внутрішніх справ: «...городской ветеринарный персонал действовал бы самостоятельно..., а общественное здоровье менее несло бы ущерба от аномалий грустной действительности» (Tomilin, 1892).

На території Київських міських скотобоєнь виділялася торгова площа або двір № 2, для купівлі-продажу худоби. Торгові майданчики боєнь не користувалися популярністю серед м'ясопромисловців, оскільки сюди приводили худобу для забою дуже виснаженою. Кращі гурти тварин направляли в інші пункти продажу, і Міністерство внутрішніх справ, з метою підтримки м'ясоторговців у 1894 році прийняло рішення надавати одноразові суди для закупівлі через агентів худоби безпосередньо у дворах власників. У повідомленні до Тамбовської міської управи (від 23.02.1899 р.) відмічалось, що при Київській міській управі є 5 скотопрогінних дворів (Uvedomleniye v Tombovskuyu Gorodskuyu Upравu ot 5 aprelya 1902 g). У дворі № 1 проводиться прийом різної худоби. Цей двір є загальним для різного виду худоби (ВРХ, ДРХ, свиней). Тут проводили сортування худоби, ветеринарний огляд і клеймування. Після сортування ВРХ поступала у двір № 2, телята і дрібна рогата худоба – № 3, свині – № 4. Двір № 5 виділявся для інфекційно хворих тварин чи підозрюваних у захворюванні. Пунктовий ветеринарний лікар при Київському скотопрогінному дворі Стопакевич К.Є. повідомляв Київському міському голові (1902 р.), що на інфекційному дворі Київських скотобоєнь є кам'яне приміщення з двома відділами: для явно інфекційно хворих тварин та для тварин хворих чумою (Uvedomleniye khozyayka Kiyevskomu gorodskomu golove ot 5 aprelya 1902 g). Поблизу цих дворів розміщувалася ветеринарно-поліцейська бойня для забою тварин з метою підтвердження діагнозу хвороби.

У 1899 р. при Київських міських скотобойнях працювало 5 ветеринарних лікарів: С.П. Дуброва, М.Д. Бурлак, Ф.М. Беневський, М.І. Тараканов, І.А. Любимірський. Така кількість ветеринарних лікарів була до 1909 року. У 1909 році виділено ще 2 посади ветеринарних лікарів, які замінили фельдшерів. Обов'язки старшого ветеринарного лікаря виконував С.П. Дуброва, скотопрогінним двором завідував Л.Н. Ляпунов. Решта 5 лікарів (М.Д. Бурлак, М.І. Тараканов, М.Д. Коротков, О.І. Кандиба, Л.П. Кожин) завідували бойнями ВРХ і ДРХ, свинобойнею і конебойнею (Dubrova, 1911). Старший ветеринарний лікар завідував ще й трихінелоскопічною станцією. З 1908 р. кабінет старшого ветеринарного лікаря був у приміщенні станції і складався з чотирьох кімнат, у яких розміщувалися бібліотечні шафи, шафи для патологоанатомічних препаратів, скелети домашніх тварин і птиці, столи для мікроскопічних і гістологічних досліджень, термостат, автоклав.

При створенні Київських міських скотобоєнь ставилося завдання забезпечення людей доброякісним м'ясом і, крім того, запобігання забруднення води,

грунту і повітря забійними відходами. Як свідчать архівні дані (Raport g. Kiyevskomu politsmeystera; Kiyevskiye skotoboyni, 1892), стічні води Київських міських скотобоєнь спускалися у надзвичайно мілку річку Либідь, котра була насичена кров'ю так, що мала червоний колір. Піщане дно річки також насичувалося кров'ю зі згустками. Як зазначає ветеринарний лікар Вишницький В.І., кров, яка поступала у р. Либідь, незаражувалася вапном, але це не зменшувало поширення неприємних запахів за межі скотобоєнь. Канига (вміст рубця) і екскременти поступали у спеціальні ями при кишковому відділенні, звідти вивозилися у бочках асенізаційного обозу за місто, де закопувалися. На таку процедуру місто витратило до 6000 руб. у рік.

У 1894 році чотири ветеринарні лікарі Київських міських скотобоєнь (Васневський, Дуброва, Стопакевич і Шумський) відіслали до міської управи телеграму, в якій повідомляли, що «23 мая весь состав ветеринарных врачей Киевских боен подал в отставку. Причина – невозможные порядки боенсозданные Управою» (Novyy Kiyevskiy intsident, 1894). Варто зазначити, що за п'ять з половиною років на бойнях змінилося 18 ветеринарних лікарів. Для з'ясування питань ветеринарно-санітарної справи на міських скотобойнях у 1899 р. виділено спеціальну підкомісію, головою якої обраний член Санітарної комісії А.К. Столпчевський. Підкомісією ставилося завдання розробити інструкцію для ветеринарних лікарів, що відповідали за ветеринарно-санітарний стан на Київських міських скотобойнях, який проводила Санітарна комісія. Лише у 1899 року розмежовується нагляд суто ветеринарний від нагляду санітарного.

Висновки

1. Організовані Київські міські скотобойні з розмежованими дворами для забою різних видів тварин, в тому числі й хворих на інфекційні захворювання, стали прикладом для роботи міських скотобоєнь в Україні.

2. На Київських міських скотобойнях вперше проводилась ветеринарно-санітарна експертиза туш і продуктів забою, у зв'язку з чим ветеринарними лікарями скотобоєнь було розроблено інструкції з правил

забою тварин і ветеринарно-санітарної діяльності міських скотобоєнь України.

Бібліографічні посилання

- Slesarevskiy, M.P. (1895). K voprosu o razvitii molochnogo skotovodstva v Yugo-Zapadnom kraye. Vestnik obshchestvennoy veterinarii. 12, 431–434 (in Russian).
- Otchet Kiyevskogo veterinarnogo vracha po 1893 g. Gosudarstvennyy arkhiv, g. Kiyev. F. 163. Op. 11. Ed. khr. 5. Ark. 28–31 (in Russian).
- Dubrova, S.P. (1911). Kiyevskiye gorodskiye skotoboyni. Vestnik obshchestvennoy veterinarii. 5, 815–818 (in Russian).
- Stopakevich, K. (1894). Pyatiletiyam (1887–1894g.) Kiyevskikh obshchestvennykh Boen v veterinarno-sanitarnogo otnoshenii. Vestnik obshchestvennoy veterinarii. 11, 332–336 (in Russian).
- Tomilin, I. (1892). Kiyevskiye tsentral'nyye gorodskiye skotoboyni. Vestnik obshchestvennoy veterinarii. 20, 313–314 (in Russian).
- Uvedomleniye v Tombovskuyu Gorodskuyu Upravu ot 5 aprelya 1902 g. Gosudarstvennyy arkhiv. g. Kiyev. F. 163. Op. 53. YED. khr. 112. Ark. 30 (in Russian).
- Uvedomleniye khozyayka Kiyevskomu gorodskomu golove ot 5 aprelya 1902 g. Gosudarstvennyy arkhiv Kiyev. F. 163. Op. 53. Ed. khr. 112. Ark.17 (in Russian).
- Dubrova, S.P. (1911). Kiyevskiye gorodskiye skotoboyni. Vestnik obshchestvennoy veterinarii. 18, 966–969 (in Russian).
- Raport g. Kiyevskomu politsmeystera. Gosudarstvennyy arkhiv Kiyevskoy obl. F.1. Op. 271. D. 394. Ark. 2–4 (in Russian).
- Kiyevskiye skotoboyni (1892). Vestnik obshchestvennoy veterinarii. 23, 376 (in Russian).
- Novyy Kiyevskiy intsident (1894). Vestnik obshchestvennoy veterinarii. 11, 321–324 (in Russian).

Received 7.09.2017

Received in revised form 11.10.2017

Accepted 15.10.2017